

۲۰۳۹۹۱۷
۹۸,۴۱۹

جغرافیای جمعیت ایران

www.ketab.ir

تألیف

دکتر حسنعلی فرجی سبکبار

دکتر مجتبی قدیری معصوم

دکتر مهدی چراغی

شماره مسلسل ۹۷۸۱

شماره انتشار ۴۰۰۱

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر	فرجی سبکیار، مهدی چراغی.
مشخصات ظاهری	تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۷.
فروست	۲۷۶ص: مصور، جدول، نقشه(بخش رنگی).
شابک	انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۰۰۱.
وضعیت فهرست‌نویسی	978-964-03-7289-0
یادداشت	فیفا
موضوع	کتابنامه.
موضوع	جغرافیای جمعیت--ایران
موضوع	جمعیت‌شناسی--ایران
شناسه افزوده	ایران--جمعیت--آمار
شناسه افزوده	فرجی، حسنعلی، ۱۳۴۹-
شناسه افزوده	چراغی، مهدی، ۱۳۶۵-
رده‌بندی یویی	دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
شماره کتابخانه	HB۲۰۹۶/۴/۱۳ ق ۴ ۱۳۹۸:
	۳۰۴/۶۰۹۵۵:
	۵۴۲۳۲۴۱:

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، له‌چاپ، زنیسم، در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی است. و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: جغرافیای جمعیت ایران
تألیف: دکتر مجتبی قدیری معصوم - دکتر حسنعلی فرجی سبکیار - دکتر مهدی چراغی
ویرایش ادبی: فرشاد رضوان
نوبت چاپ: اول
تاریخ انتشار: ۱۳۹۸
شمارگان: ۲۰۰ نسخه
ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

بها: ۳۰۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش‌ی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>
پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	ظ
فصل اول - کلیات بحث.....	۱
۱ کلیات	۱
۱-۱ مفهوم جغرافیای جمعیت	۱
۲-۱ سیر تکوینی جغرافیای جمعیت و جمعیت‌شناسی	۲
۳-۱ موضوع و حدود جمعیت‌شناسی	۴
۴-۱ وجوه تمایز بین جمعیت‌شناسی و جغرافیای جمعیت	۴
۵-۱ دیدگاه‌های مهم مکاتب جغرافیایی درباره جغرافیای جمعیت	۶
۶-۱ سیر تحول جمعیت جهان	۸
۷-۱ سیر تحول تاریخی جمعیت ایران	۹
۱-۷-۱ بررسی اطلاعات جمعیتی ایران تا دوره قاجار	۱۰
۲-۷-۱ بررسی اطلاعات جمعیتی ایران از دوره قاجار تا سال ۱۳۳۵	۱۰
۳-۷-۱ بررسی تعداد جمعیت ایران طی دوره‌های سرشماری ده ساله	۱۷
۸-۱ گذار جمعیت ایران	۲۸
فصل دوم - توزیع و پراکندگی جمعیت ایران	۳۵
۲ توزیع و پراکندگی جمعیت ایران	۳۵
۱-۲ سهم استان‌ها از جمعیت ایران	۳۶
۲-۲ الگوسازی فضایی پراکندگی جمعیت ایران	۳۹
۳-۲ روندهای فضایی	۴۴
۴-۲ تراکم جمعیت	۴۷
۵-۲ عوامل مؤثر بر توزیع و پراکندگی جمعیت ایران	۵۱
۶-۲ نواحی جمعیتی ایران	۶۱

۶۹.....	فصل سوم - ساختمان سنی جمعیت ایران
۶۹.....	۳ ساختمان سنی جمعیت
۶۹.....	۱-۳ ترکیب سنی جمعیت ایران
۷۱.....	۲-۳ هرم سنی جمعیت ایران
۷۱.....	۳-۳ گروه‌های عمده سنی
۷۷.....	۴-۳ میانه و میانگین سنی جمعیت
۷۹.....	۵-۳ درپچه (پنجره) جمعیتی ایران
۸۴.....	۶-۳ سالدی جمعیت ایران

۸۹.....	فصل چهارم - الگوی سکونت جمعیت ایران
۸۹.....	۴ الگوی سکونت در ایران
۸۹.....	۱-۴ روستائیساز در ایران
۹۰.....	۱-۱-۴ جمعیت روستایی ایران
۹۳.....	۲-۱-۴ طبقه‌بندی جمعیت روستاهای ایران
۹۹.....	۲-۴ شهرنشینی در ایران
۹۹.....	۱-۲-۴ روند شهرنشینی در ایران
۱۰۶.....	۲-۲-۴ میزان شهرنشینی استان‌های کشور
۱۱۱.....	۳-۲-۴ نظام شهری در ایران
۱۱۶.....	۴-۲-۴ توزیع جمعیت شهری
۱۲۰.....	۵-۲-۴ تمرکز شهری در ایران
۱۲۶.....	۳-۴ جمعیت عشایری ایران
۱۲۸.....	۱-۳-۴ تعداد جمعیت عشایری ایران

۱۳۹.....	فصل پنجم - سواد و آموزش
۱۳۹.....	۵ سواد و آموزش در ایران
۱۴۰.....	۱-۵ سواد
۱۴۰.....	۱-۱-۵ نرخ باسوادی ایران
۱۴۵.....	۲-۱-۵ وضعیت سواد براساس نوع مدرک تحصیلی
۱۴۷.....	۳-۱-۵ درجه تحصیلی دانش‌آموختگان دارای مدرک تحصیلی آموزش عالی
۱۵۰.....	۴-۱-۵ رشته تحصیلی دانش‌آموختگان دارای مدرک تحصیلی آموزش عالی

۲-۵ آموزش.....	۱۵۵
۱-۲-۵ نسبت جمعیت در حال تحصیل.....	۱۵۵
۲-۲-۵ پوشش جمعیت محصل دوره تحصیلات اجباری (دبستان).....	۱۶۳
۳-۲-۵ آموزش مقطع تحصیلی آموزش عالی.....	۱۷۲
۴-۲-۵ مقطع تحصیلی دانشجویان.....	۱۷۲
۵-۲-۵ رشته تحصیلی دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی.....	۱۷۷
فصل ششم - اشتغال و فعالیت جمعیت ایران.....	۱۸۳
۶ اشتغال و فعالیت در ایران.....	۱۸۳
۱-۶ فعالیت در ایران.....	۱۸۴
۲-۶ اشتغال در بخش‌های سه گانه اقتصادی کل کشور.....	۱۸۶
۱-۲-۶ بخش کشاورزی.....	۱۸۸
۲-۲-۶ بخش صنعت.....	۱۹۰
۳-۲-۶ بخش خدمات.....	۱۹۱
۳-۶ بیکاری.....	۱۹۴
۴-۶ وضعیت بیکاران بر حسب مدرک تحصیلات.....	۱۹۵
فصل هفتم - وضعیت زناشویی جمعیت ایران.....	۲۰۱
۷ الگوهای زناشویی در ایران.....	۲۰۱
۱-۷ وضعیت زناشویی.....	۲۰۱
۲-۷ عمومیت ازدواج.....	۲۰۴
۳-۷ مجرد قطعی.....	۲۰۵
۴-۷ مضیقه ازدواج.....	۲۰۷
۵-۷ ازدواج و طلاق ثبت شده در کشور.....	۲۱۵
۶-۷ عوامل مؤثر بر الگوی سنی ازدواج.....	۲۱۶
۷-۷ سن ازدواج در ایران.....	۲۱۸
فصل هشتم - مهاجرت جمعیت ایران.....	۲۲۳
۸ مهاجرت.....	۲۲۳
۱-۸ مهاجرت در ایران.....	۲۲۴

۲-۸ الگوهای فضایی مهاجرت در ایران ۲۳۰

فصل نهم - سیاست‌ها و چشم‌انداز جمعیت ایران ۲۳۳

۹ سیاست‌ها و چشم‌انداز ۲۳۳

۱-۹ نظریه‌های جمعیتی ۲۳۳

۲-۹ انواع سیاست‌های جمعیتی ۲۳۷

۳-۹ سیاست‌های جمعیت ایران ۲۳۸

۴-۹ چالش‌های جمعیتی ایران ۲۴۲

۵-۹ چشم‌انداز جمعیتی ایران ۲۴۵

منابع و مآخذ ۲۴۹

www.ketab.ir

پیشگفتار

بررسی سیر تاریخی تحولات جمعیت و توزیع و پراکندگی آنها در سطح کشور و ویژگی‌های آن در نواحی مختلف نقش تعیین‌کننده‌ای در طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی و روابط داخلی و بین‌المللی دارد. شناخت و آشنا شدن با توان‌ها و ظرفیت‌های جمعیت موجود و توجه به وضعیت کمی و کیفی جمعیت در آینده تأثیر شایان توجهی در پیشبرد اهداف مذکور خواهد داشت.

در راستای رسیدن به اهداف فوق ضروری است ابتدا به مطالعه تعداد و چگونگی توزیع جمعیت نواحی مختلف در دوره گذشته پرداخته و عوامل مذکور در شکل‌گیری آن را شناسایی کرد. این مطالعات در شناخت وضع موجود جمعیت و طراحی برای آینده آن الهام‌بخش است.

همراه با شناخت تاریخی جمعیت، مطالعه توزیع و پراکندگی جغرافیایی جمعیت، گروه‌بندی تراکم نسبی جمعیت را مشخص نمود و تفاوت‌های مناطق با تراکم جمعیتی گوناگون و تأثیر متقابل آنها بر یکدیگر بیان را می‌نماید.

مطالعه ساختمان سنی جمعیت و تنوع افراد در هر یک از گروه‌های سنی و با توجه به نیازهای مختص هر یک و نقشی که هر کدام از آنها در مناطق مختلف در جامعه بر عهده می‌گیرند عاملی است که در بهره‌مندی از آنها یا تخصیص امکانات به هر یک از گروه‌ها مؤثر خواهد بود.

شناخت ویژگی‌های جمعیت از بعد اجتماعی و اسکن و توزیع افراد در بخش‌های شهری و روستایی و عشایر و کوچ‌نشین به واسطه نقشی که هر یک در بهره‌برداری از محیط دارند و همچنین روابط اقتصادی و اجتماعی متقابلی که با یکدیگر دارند اهمیت دارد.

میزان برخورداری از آموزش و توزیع افراد آموزش‌دیده و کیفیت آموزش جمعیت با سواد از دیگر مباحثی است که در رسیدن جوامع به توسعه و ارتقاء آنها نقش تعیین‌کننده می‌دارد.

از دیگر عوامل تعیین‌کننده در توسعه یافتگی جوامع، جمعیت فعال و میزان فعالیت آنها در بخش‌های سه گانه اقتصادی کشاورزی، صنعت و خدمات است. در این بخش علاوه بر میزان فعالیت توجه به جمعیت غیرفعال و بررسی عوامل مؤثر بر عدم فعالیت آنها و میزان وابستگی جمعیت غیرفعال بر شاغلان و مسائلی از جمله میزان بیکاران و علل بیکاری آنها در مناطق جغرافیایی و در مقاطع مختلف زمانی مطرح می‌شود.

تغییر میزان جمعیت در جوامع و در طول دوره‌های زمانی به دو شکل انجام می‌گیرد، در شکل طبیعی این تغییرات به واسطه تأثیر میزان مولید و مرگ و میرها و ازدواج و طلاق شکل می‌گیرد که با توجه به آداب و رسوم حاکم در هر جامعه و نیز شرایط اقتصادی و اجتماعی می‌تواند متفاوت باشد.

علاوه بر آن مهاجرفرستی و یا مهاجریذیری از دیگر مواردی است که به ایجاد تغییرات در تعداد و ساختمان جمعیت می‌انجامد.

در کنار مطالب ذکرشده در بالا چالش‌های جمعیتی و چشم‌انداز جمعیت در افق‌های دور و نزدیک از دیگر موضوعاتی است که مطالعات دقیق در این زمینه شاید تأمین نیروی انسانی مناسب را برای دوره‌های بعد پیش‌بینی و دغدغه‌های موجود در مسائل جمعیت را برطرف کند.

در تالیف این کتاب تلاش شده است با استفاده از منابع مختلف، علاوه بر مطالعه پیشینه جمعیت، ویژگی‌های کمی و کیفی جمعیت طی دهه‌های اخیر مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد و برای دوره‌های آینده پیش‌بینی‌های لازم به عمل آید. مطالب این کتاب برای گرایش‌های مختلف رشته جغرافیا در مقال‌های کارشناسی و کارشناسی‌ارشد در دروس جغرافیای جمعیت، تحلیل جمعیت، جغرافیای اقتصادی و آمایش سرزمین کاربرد دارد.